

9. Офіційний сайт проекту «Ведення бізнесу – 2015» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>.
10. Бурлакова І.М. Особливості податкового навантаження на підприємства / І.М. Бурлакова, В.В. Вакарчук // Матер. Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. О.Ф. Балацького. – Суми : СумДУ, 2014. – Т. 2. – С. 22-23.
11. Цимбалюк І.О. Особливості визначення податкового навантаження на рівні держави та регіону / І.О. Цимбалюк, О.О. Міщанчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 3(2). – С. 101-106.

Ткачик Л. П.

Ткач І. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОЦЕНКА И КРИТЕРИИ ОПТИМИЗАЦИИ НАЛОГОВОЙ НАГРУЗКИ В УКРАИНЕ

Резюме

В статье раскрыта сущность налоговой нагрузки на субъекты хозяйственной деятельности в Украине. Проведен анализ и сравнение аналогичных показателей стран – членов Европейского Союза и соседних с Украиной стран. Помимо этого, проведена критическая оценка результатов сравнительного анализа. На основе данных, полученных во время работы, предложены направления изменений необходимы для повышения эффективности налоговой нагрузки.

Ключевые слова: налоговая нагрузка, налоговая система, налоговое бремя, налоговые поступления, оптимизация, налоговая реформа.

Ткачук Л. Р.

Ткач І. В.

Ivan Franko National University of Lviv

THE TAX BURDEN IN UKRAINE: EVALUATING AND OPTIMISATION CRITERIA

Summary

In this article, the essence of the tax burden on business entities in Ukraine was uncovered. We conducted an analysis and comparison of similar indicators of the European Union member states and neighbouring Ukraine. We also made assessment of the results of comparative analysis. The relevant indicators in Ukraine were held and necessary changes needed to improve the efficiency of the tax burden were proposed.

Keywords: tax burden, tax system, tax load, tax revenues, optimization, tax reform.

УДК 368

Шимків С. А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ

Розкриваються передумови виникнення страхування від нещасних випадків. Визначається, що становлення страхування від нещасних випадків було обумовлено впливом на працівників соціальних ризиків, що сформувало необхідність захисту їх матеріальних інтересів. Результати показують, що становлення та розвиток страхування від нещасних випадків сприяло виникненню та формуванню комплексу заходів всієї системи соціального захисту населення.

Ключові слова: страхування від нещасних випадків, соціальні ризики, соціальне страхування, система соціального страхування, страхування відповідальності роботодавця.

Постановка проблеми. Страхування від нещасних випадків відноситься до найстарішої та установленної форми господарської діяльності, яка виникла в історично далекий період по мірі розвитку виробничих відносин і необхідності подолання руйнівних наслідків негативних подій в житті суспільства, організацій та громадян. Варто враховувати, що у результаті нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань страждають не тільки самі працівники, а й члени їх сімей, підприємства і суспільство в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку теоретичних і практичних аспектів страхування від нещасних випадків внесли

вітчизняні вчені Базилевич В.Д., Внукова Н.М., Гаманкова О.О., Залетов О.М., Конопліна Ю.С., Осадець С.С., Пікус Р.В., Слюсаренко К.С., Юрій С.І. та ін., а також зарубіжні фахівці: Аверіна А.Н., Волгіна Н.А., Юлдашев Р.Т. та ін. Проте існує потреба у подальшому дослідженні соціально-економічних передумов виникнення страхування від нещасних випадків на виробництві як складових цілісної системи соціального захисту, так як значні обсяги матеріалів у даній області та існуючий організаційний порядок потребують переосмислення і значного доопрацювання.

Мета статті полягає у вивченні особливостей становлення і розвитку страхування від нещасних

випадків та його впливу на формування всієї системи соціального захисту населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідея виникнення страхування від нещасних випадків була відома вже у 1541 р. і пов'язувалась із судноплаванням. А саме морське право Вісбі передбачало, щоб власник корабля страхував життя свого капітана від нещасних випадків. Низка об'єктивних причин щодо необхідності захисту від наслідків нещасних випадків зумовлювала подальший розвиток страхування від нещасних випадків. Виникнення та становлення залізничного транспорту сприяло подальшому розвитку страхування від нещасних випадків. Так, в Англії у 1849 р. була заснована перша страхова компанія страхування від нещасних випадків на залізницях – *Railway Death Passengers Company*. У 1850 р. виникло нове страхове товариство – *Accidental Death Insurance Company*, яке страхувало від будь-яких тілесних пошкоджень у разі нещасного випадку, викликаних якою б то не було причиною [1].

Пізніше, після прийняття європейськими країнами законів щодо цивільної відповідальності підприємців за нещасні випадки на виробництві та появи спеціального робочого законодавства, страхові компанії починають звертати увагу на дану галузь страхування і пропонувати продукти страхування від нещасних випадків. У цей час, важливого значення набуває колективне страхування за рахунок спільних внесків роботодавців і працівників.

Шкала виплат при втраті різних частин тіла найманого війська була розроблена в Голландії вже у 1665 р. Так, наприклад, існувала шкала виплат при втраті різних частин тіла найманого війська. У XV ст. у Німеччині створювалися союзи взаємодопомоги на випадок різних переломів [2, с. 23].

Розвиток англійського правознавства в епоху пізнього Середньовіччя і Ренесансу створює основу організації страхування від нещасних випадків, яка зберігалася до початку промислової революції в Європі та Америці. Було сформовано правову основу, три обов'язкові умови, які визначали порядок компенсації при травмуванні працівників, а також травми, які підлягали компенсації. Проте дані умови мали занадто обмежувальний характер [3, с. 341–348].

Однією з таких обмежувальних умов була необережність. Установлення даної умови передбачало, що працівник самостійно відповідає за травми, які були спричинені через його недбалість. За таких умов роботодавець не визнавався винним і не ніс відповідальності за компенсацію. Причому в цей час ступінь небезпечності робіт, якими займався працівник, не враховувалася.

Наступна умова передбачала відсутність відповідальності роботодавців за тілесні ушкодження працівників у результаті дій або недбалості інших колег робітників.

Третя умова передбачала, що співробітники при підписанні своїх контрактів, ознайомлюються з можливими ризиками та небезпеками при виконанні ними службових обов'язків. Роботодавці зобов'язувались створювати заходи безпеки для галузі в цілому, а кожен із робітників сам повинен був дбати про свою безпеку. Таким чином, працівники приймали на себе відповідальність за ризики на робочому місці. І це практично означало їх відмову від свого права на відшкодування спричиненої їм шкоди внаслідок

травмування на виробництві. Дотримання цих правил мало дуже обмежувальний та примусовий характер.

Ураховуючи дані умови, досить тяжко було для звичайного працівника отримати компенсацію за травми, які були сформовані внаслідок нещасних випадків. Причому постраждали працівники переважно не визнавалися постраждалими внаслідок травмування на виробництві і ще рідше отримували компенсацію. У випадку смерті працівника його родині також не сплачували компенсацій. Такі умови сприяли «виникненню ряду соціальних і політичних заворушень, що породили соціальних реформаторів, які нарікали на людські втрати на робочих місцях та вимагали покращання умов праці» [4, с. 6]. Таким чином, необхідність захисту прав найманих робітників сприяла активному розвитку страхування від нещасних випадків на виробництві, який він отримав у кінці XVIII – початку XIX ст.

Становлення та регулювання законодавчих умов компенсацій працівникам, які втратили працездатність на виробництві внаслідок нещасних випадків, відбулось у Німеччині за часів керівництва Отто фон Бісмарка (90-ті роки XIX ст.), що і зумовило започаткування системи соціального страхування від нещасних випадків на виробництві, яка до теперішнього часу є взірцем для багатьох країн. Так, у Німеччині в 1871 р. був прийнятий Закон про цивільну відповідальність роботодавців, але найбільш важливим завданням залишалось створення цілісної системи соціального захисту населення [2, с. 17].

У 1875 р. усі дії керівництва Німеччини були пов'язані з правовою відповідальністю роботодавців, забезпечуючи обмежений соціальний захист працівникам. Тому вже у 1884 р. Отто Фон Бісмарк розвинув страхування від нещасних випадків на виробництві через створення першої системи компенсації працівникам. Далі протягом найближчих декількох років відбулось створення державного пенсійного страхування, а також передбачалась державна допомога тим, хто ніколи не мав змоги працювати через інвалідність. Процес становлення та розвитку страхування від нещасних випадків у західних країнах супроводжувався поступовим розвитком товариств взаємного страхування і переходом страхування в них від добровільних до обов'язкових форм.

У Росії законом від 6 березня 1861 р. створюється обов'язкова організація страхових кас на всіх казенних гірських заводах. Відрахування робітників у касу становили 2–3% від заробітної плати. Управління справами каси було зосереджено в руках робітників. Страхування від нещасних випадків починає розвиватися передусім як захист інтересів працюючих і службовців від наслідків виробничих травм.

Залежність розміру страхових внесків відповідно до професії вперше була сформована також у Німеччині. Страховики поділяли всі професії на 12 класів за ступенем ризику: до першого класу належали вчителі, а до останнього, найбільш небезпечного – робітники, що займалися виробництвом вибухівки.

У цілому страхування від нещасних випадків у цей час активно розвивалося і слугувало в якості базової моделі для створення соціального страхування в різних країнах, включаючи Сполучені Штати. В інших західних країнах поступово починає формуватися розуміння щодо необхідності

страхового захисту працівників в індустріальному суспільстві.

Уже в 1880 р. у Великобританії було ініційовано прийняття закону про відповідальність роботодавця, але він не мав значного ефекту та не сприяв створенню системи захисту працівників. За законом доводити винну роботодавця за наслідки нещасних випадків через несприятливі умови праці мав сам робітник [3, с. 640–649]. А також він не скасував так звану умову, за якою працівники, як і раніше, приймали на себе відповідальність за ризики на робочому місці і практично відмовлялися від свого права на компенсацію за наслідки нещасних випадків на виробництві. Ця умова, як і раніше, залишалася законною і широко використовувалась в англійській промисловості.

Новий Закон про відповідальність роботодавцю було запропоновано в парламенті в 1893 р. Він значною мірою був еквівалентний німецькому закону від 1884 р. про створення системи компенсації працівникам. Після чотирьох років боротьби за підтримку даного закону в 1897 р. він був прийнятий та став правовим полем, що сприяло створенню системи захисту прав робітників.

Постіндустріальний етап характеризувався інтенсивним розвитком соціального страхування, інтеграцією соціального страхування та соціального забезпечення в систему соціального захисту (1945–1970 рр.). Соціальні зміни були досить передбачуваними, оскільки захист працівників від різного роду травм залишався на досить низькому рівні.

У розвитку страхування від нещасних випадків в Росії зіграли велику роль «Правила про винагороду потерпілих унаслідок нещасних випадків робітників і службовців, а так само членів їх родин в підприємствах фабрично-заводської, гірничої та гірничозаводської промисловості» від 2 червня 1903 р. Як і в Західній Європі, в першу чергу страхування від нещасних випадків охоплювало залізничний транспорт, гірничорудні підприємства і великі машинобудівні заводи. Даним законом була введена відповідальність підприємця за соціальний ризик у разі заподіяння робочим каліцтва або їхньої смерті внаслідок нещасних випадків на виробництві. Після цього в Росії стало швидко розвиватися колективне страхування за посередництва акціонерних товариств і частково товариств взаємного страхування.

У 1904 р. в Росії діяло вже 500 компаній, які займалися страхуванням ризиків інвалідності, загибелі в працездатному віці, страхуванням старості, пенсійного забезпечення. Такі види страхування від нещасних випадків, як колективне страхування робітників від нещасних випадків за рахунок підприємців і страхування в лікарняних касах, були закріплені в подальшому законодавством у 1912 р., що відповідало загальноєвропейській практиці [4].

До 1917 р. система страхування професійних ризиків інституційно швидко розвивалася як сукупність галузевих або територіально-галузевих структур, що мало відрізнялися від аналогічних організацій у Німеччині та інших європейських країнах. У Росії мали місце розвинені елементи тристороннього самоврядування та соціального партнерства.

У 1933–1934 рр. управління обов'язковим соціальним страхуванням було передано радянським профспілкам, а Всесоюзна центральна рада професійних спілок стає вищим органом

управління з цього часу до 1992 р. Таким чином, по суті, і була встановлена система прямого державного та нестрахового управління, пов'язана з покращанням умов праці та боротьбою з виробничими ризиками, яка лише опосередковано була пов'язана зі страховою діяльністю. Однак права профспілок також були обмежені через повне домінування відносин партійно-адміністративного підпорядкування.

У радянський час обов'язкове страхування від нещасних випадків на виробництві було введено в систему соціального страхування, а його виконання покладено на спеціально створений державний Фонд соціального страхування, яким до початку 1990-х років управляли профспілки. Слід зазначити, що в СРСР усі виплати постраждалим від нещасних випадків здійснювалися у вигляді пенсій по інвалідності та по втраті годувальника або як допомога по тимчасовій непрацездатності. У подальшому, в 1980 – початку 1990-х років, крім державного забезпечення, роботодавець самостійно несе матеріальну відповідальність за компенсацію заподіяної працівникам шкоди. Добровільне страхування від нещасних випадків проводив Держстрах. Страхування від нещасних випадків було найбільш популярним у сфері особистого страхування. Договір укладався в основному терміном на рік, передбачав виплату фіксованої суми залежно від характеру понесених тілесних ушкоджень, застрахованими могли бути як дієздатні громадяни, так і діти.

Страхування в радянський період за своєю суттю різнилося від страхування в країнах ринкової економіки. Різниця полягала в тому, що страхові внески застрахованих у країнах ринкової економіки становлять страховий капітал (фонд) страхових організацій і не можуть видаватися на інші цілі, натомість у Радянському Союзі страхові внески спрямовувались до страхового фонду, яким користувалася держава відповідно до своїх потреб. Фінансові ресурси формувались за рахунок платежів підприємств і коштів державного бюджету. З часом такий механізм організації страхування від нещасних випадків ставав все менш ефективним і потребував подальшого реформування.

Перехід від централізованих методів управління до ринкових зумовив формування нової системи соціального захисту, і з 1990-х років стали формуватися основи нової системи соціального захисту. Правову базу регламентації її формування та функціонування склали закони та інші нормативні правові акти.

Хоча страхування від нещасних випадків почало розвиватися багато століть тому, проте і в даний час воно постійно змінюється, удосконалюється і буде розвивається далі у зв'язку із змінним характером ризиків. Природа соціальних ризиків досліджується досить давно, найбільш повно вона розглянута в монографії Роїка В.Д., який пише так: «Типові, масові види небезпек як фактори погіршення соціального становища великих груп населення (соціальних груп) називають ще соціальними ризиками, маючи на увазі під цим їх важливість і значимість з точки зору суспільства» [5, с. 19].

Тобто під соціальними ризиками, Роїк В.Д. розуміє «чинники порушення нормального соціального положення людей при ушкодженні здоров'я, втраті працездатності або за браком попиту на працю (безробіття), що супроводжуються настанням для зайнятого населення мате-

ріальної незабезпеченості через втрату заробітку, додаткових витрат, пов'язаних з лікуванням, а для сімей – втратою джерела доходу у випадку втрати годувальника» [6].

Причинами появи соціальних ризиків найменших працівників може бути невизнання або нерозуміння сутності прав найманого працівника на його робочу силу з боку як роботодавця, так і держави. Відсутність соціальної відповідальності роботодавців перед працюючими, а у процесі виробничої діяльності на працівників впливає багато шкідливих (небезпечних) виробничих факторів: фізичних, хімічних, біологічних та психофізіологічних, які можуть безпосередньо вплинути і на стан їх здоров'я, створює необхідність в дослідженні спрямованості дій, заходів та мети суб'єктів соціально-трудова відносин, націлених на досягнення зменшення соціальних ризиків. Небезпека, що веде за собою шкоду або непередбачені збитки, у свою чергу, перетворюється на сукупність небажаних подій, що і є показником появи ризику. Варто враховувати, що під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів робочі місця піддаються технологічному удосконаленню.

У деяких випадках ступінь небезпеки і ризику вдається знизити або повністю ліквідувати, наприклад, шляхом автоматизації виробництва, проте разом з розвитком науково-технічного прогресу та нових технологій породжуються і нові ризики, які можуть бути викликані також організаційними змінами, зумовленими впровадженням нових виробничих процесів, новими умовами праці, зростанням обсягів роботи, підвищенням інтенсивності праці у зв'язку із скороченням штату, трудовою міграцією, самозайнятістю, тимчасовими контрактами, ненадійністю чи підвищеним рівнем стресу. У той же час на робочих місцях зберігаються традиційні ризики, а число нещасних випадків і професійних захворювань все ще неприйнятно високе [7, с. 94].

Тому системи страхування в усьому світі практикують різні підходи до забезпечення, охоплення соціальним захистом громадян від соціальних ризиків. Деякі країни забезпечують компенсацію, лікування і реабілітацію жертв, що постраждали внаслідок нещасних випадків на виробництві, в той час як інші країни також

вкладають свої зусилля у профілактику нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Успіх і ефективність цих напрямів систем страхування від нещасних випадків часто буває важко виміряти. Історія та розвиток систем страхування від нещасних випадків може служити керівництвом для країн, які знаходяться у процесі реформ, які бажають розвинути страхування від нещасних випадків. Різні ефекти поточних демографічних проблем можуть вплинути на послуги у сфері страхування від нещасних випадків. Багато країн у даний час стикаються із проблемою старіння робочої сили, яка кидає виклик сучасним системам страхування від нещасних випадків і способам їх запобігання, реабілітації постраждалих працівників та надання загальних страхових виплат.

Висновки. Історично склалося так, що страхування від нещасних випадків є одним із перших видів страхування, тому викладені віхи еволюції та реформ у сфері страхування від нещасних випадків свідчать про його далеке минуле. Становлення та розвиток даного виду страхування сприяло виникненню інших видів страхування, зокрема страхування відповідальності, спрямованих на забезпечення гідних умов життєдіяльності громадян, які в подальшому і сформуvalи комплекс заходів всієї системи соціального захисту. Історичні відомості щодо страхування від нещасних випадків свідчать про те, що виникнення саме цього виду страхування і стало міцним підґрунтям для створення всієї системи соціального захисту населення.

Узагальнюючи факти еволюційного розвитку страхування від нещасних випадків на виробництві в рамках соціальної системи в Україні і за кордоном, слід зазначити, що в західних країнах завжди існували більш сприятливі умови для розвитку страхових систем.

У даний час існує необхідність у приділенні уваги вивченню сучасного стану розвитку страхування від нещасних випадків, що спрямоване на захист людини, яка є основним осередком економіки. Економічні аспекти страхування від нещасних випадків проявляються через організаційні та матеріальні механізми, що забезпечують умови для соціального захисту працівників від соціальних ризиків, пов'язаних із втратою здатності трудитися.

Список літератури:

1. William R. Vance, The History of the Development of the Warranty in Insurance Law, 20 YALE L.J. (1911). – 523 p.
2. Gerdes DA. Workers' compensation, an overview for physicians. South Dakota Med J. (1990). – 649 p.
3. Hadler N.M. Industrial accidents-worker compensation laws and the medical response. Western J of Med. (1988). – 660 p.
4. Ткачук К.Н. Охорона праці та промислова безпека : [монографія] / К.Н. Ткачук [та ін.]. – К. : Основа, 2014. – 823 с.
5. Роик В.Д. Социальное страхование от несчастных случаев на производстве / В.Д. Роик. – М. : ГУУ, 1999. – 199 с.
6. Роик В.Д. Основы социального страхования / В.Д. Роик. – М. : Анкил, 2005. – 256 с.
7. Шимків С.А. Сутність соціальних ризиків та управління ними у контексті страхування від нещасних випадків / С.А. Шимків // Економіка&Держава. – 2014. – № 5. – С. 96.

Шимкив С. А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ СТРАХОВАНИЯ ОТ НЕСЧАСТНЫХ СЛУЧАЕВ

Резюме

Раскрываются предпосылки возникновения страхования от несчастных случаев. Определяется, что становление страхования от несчастных случаев было обусловлено влиянием на работников социальных рисков, что сформировало необходимость защиты их материальных интересов. Результаты показывают, что становление и развитие страхования от несчастных случаев способствовало возникновению и формированию комплекса мероприятий всей системы социальной защиты населения.

Ключевые слова: страхование от несчастных случаев, социальные риски, социальное страхование, система социального страхования, страхование ответственности работодателя.

Shymkyv S. A.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

SOCIO-ECONOMIC PRECONDITIONS OF ACCIDENT INSURANCE APPEARING

Summary

The paper reveals the prerequisites of accident insurance. The study determines that the establishment of insurance against accidents was due to the influence of social risks on workers that shaped the need to protect their material interests. The results show that the establishment and development of insurance against accidents and contributed to the formation of the entire of social protection system.

Keywords: accident insurance, social risks, social insurance, social security system, the employer's liability insurance.